

BAKÓ Tamás

PhD-hallgató

**Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi
Doktori Iskola, Győr**

PhD student

**Széchenyi István University Doctoral School of Regional-
and Economic Sciences, Győr, Hungary**

tbako@mfa.gov.hu

MAGYAR–SZERB GAZDASÁGI KAPCSOLATOK A MILOŠEVIĆI REZSIM BUKÁSÁT KÖVETŐEN

HUNGARIAN–SERBIAN ECONOMIC RELATIONS AFTER THE FALL OF THE REGIME OF MILOŠEVIĆ

ABSTRACT

The aim of this study is to present the main events in the Hungarian-Serbian economic relations during the last two decades by summarizing the most important moments, their causes and consequences. After the fall of Milošević, it was necessary to re-establish the contractual relationship between the two countries and the corporate relationships terminated during the embargo. After the very promising start, the assassination of the Serbian prime minister, the constant domestic political crises, the government unwilling to make closer contacts, and according to the European standards the closed society of Serbia at that time, hasn't become a political or economic ally of Hungary.

In the time when the world economic conditions were in favour of overall development of bilateral economic relations. However the global economic crisis and recession has brought back not only the willingness to invest in Hungary, but also the bilateral trade.

The historic reconciliation following the slow political rapprochement in 2014, has made the breakthrough, and contributed not only to the better enforcement of the Hungarian economic interests, but also to the prosperity of Hungarians in their native country, in Serbia.

The Hungarian government is supporting Serbia's EU integration process and in all foreign policy issues. As the result of this approach, there are no open questions between Budapest and Belgrade. The preconditions for the constant evolution of the economic relations without special support were the political gestures and friendly attitude of the two governments regarding the earlier sensitive questions and the national issues.

Kulcsszavak: Jugoszlávia, embargó, stratégia, külkereskedelem, beruházás

Key notes: Yugoslavia, Embargo, Strategy, Foreign Trade, Investment

1. Előzmények – Jugoszlávia felbomlása, magyar–jugoszláv gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok a rendszerváltás előtt

A magyarországi rendszerváltás, illetve a szabad parlamenti választások a volt jugoszláv tagköztársaságokban nagyjából egy időben kerültek sorra.¹ Míg Szlovéniában hatpárti koalíció alakított kormányt (DEMOS), Horvátországban egy jobboldali gyűjtőpárt HDZ² nyerte a választásokat, addig Szerbiában a kommunista utódpart, a Szerb Szocialista Párt (SPS)³ került ki győztesként a választásokon. Míg az első világháború előtt az Osztrák–Magyar Monarchián részét képező Szlovéniában és Horvátországban egy keresztény-konzervatív, kommunista ellenes, Közép-Európához és a nyugati civilizációhoz szorosan kötődő kormányok alakultak, addig csak a 19. században török uralom alól felszabaduló Szerbia egy szocialista berendezkedéshez ragaszkodó, ugyanakkor nacionalista retorikájú, hatalomközpontosítást célul kitűző politikai vezetés került hatalomra.

Magyarország Szlovéniával és Horvátországgal az említett közös történelmi gyökerek, a vallási azonosság és a hasonló politikai vezetésből adódóan baráti kapcsolatokat próbált kialakítani, addig Szerbiával fenntartott viszonyát, a Jugoszlávián belül élő legnagyobb számú magyar közösség, illetve a gazdasági érdekek által vezérelt kompromisszum iránti hajlandóság határozta meg. A magyar politikusok e nehéz időszakban arra törekedtek, hogy politikájuk összhangban legyen a nemzetközi közösség szándékaival, ugyanakkor igyekeztek ennek keretén belül képviselni a sajátos magyar érdekeket és elképzeléseket.⁴

Az 1990. év közepén megvalósult külügyminiszteri látogatások⁵ egy korrekt politikai kapcsolat lehetőségét hordozta magában, ugyanakkor az 1991. év elején kirobbant Kalasnyikov-ügy,⁶ a Jugoszlávián belüli ellentétek, majd fegyveres összetűzések és az ország széthullása teljesen beárnyékolta a két ország kapcsolatát nemcsak politikai, hanem gazdasági téren egyaránt.

A múlt század 70-es és 80-as éveiben a kétoldalú gazdasági kapcsolatok fejlődését számos Jugoszláviát érintő külső és belső probléma,⁷ nehézség akadályozta – külső adósság magas szintje, 40-70%-os szintre emelkedett éves infláció, a jugoszláv oldal a magyar export ellenértékét számos esetben nem határidőre, több hónapos vagy akár egy évet is meghaladó késéssel történő kifizetése – terhelte.

Ennek ellenére Magyarország számára egy előnyös relációt jelentett, hiszen a 80-as években éves szinten 700 millió USD aktívumot biztosí-

tott hazánknak. A gazdasági együttműködés területén a külkereskedelmi kapcsolatokon kívül ebben az időszakban a vállalati kooperáció volt a legmeghatározóbb a déli szomszédunkkal.

A legjelentősebb vállalati, barterszerződésen alapuló együttműködés magyar–jugoszláv relációban:

1. RÁBA tehergépkocsi eladás 1981-től Dinara, Beograd jugoszláv külkereskedelmi vállalatnak különböző öntvényekért, hátsó hidakért;
2. TVK vállalat kész műtrágya értékesítése a Chemolimpex magyar külkereskedelmi vállalaton keresztül műtrágya alapanyagért;
3. Hosszú távú (10 éves) barterszerződés – szovjet eredetű fa értékesítése cellulózért a Videm, Krško és a Matroz, Sremska Mitrovica (Szávaszentdemeter) vállalatoknak, majd a cellulóz re-exportja Nyugat-Európába;
4. Zastava 101 típusú gépkocsivásárlás szintén barterszerződés keretében, az ellentételezés gyújtáskapcsolók és autóbuszalkatrészekkel történt;
5. Duna–Tisza–Duna Csatorna jugoszláv projekthez hűtőházak, uszályok, úszódaruk szállítása 25 M USD értékben, amiért cserébe prémium kategóriás jugoszláv élelmiszereket kaptunk, amely szintén Nyugat-Európába került re-exportra.

A magyar–szerb politikai kapcsolatokon kívül a gazdasági kapcsolatok is visszaestek, a 80-as években 2 Mrd USD kétoldalú magyar–jugoszláv külkereskedelem 50%-os hányadát adó hivatalos magyar–szerb áruforgalom az 1992-ben Kis-Jugoszlávia ellen bevezetett gazdasági és pénzügyi embargó hatására jelképeessé vált. A Daytoni Békemegállapodás aláírását követően a Kis-Jugoszláviával szembeni gazdasági embargó feloldását követően 1996–1998 között a magyar–szerb kétoldalú áruforgalom folyamatosan emelkedett, ugyanakkor az 1999-es NATO bombázások a pezsdülő gazdasági kapcsolatoknak teljesen véget vetett.

2. Szerbia gazdaságának helyzete Milošević bukását követően

A gazdasági és pénzügyi embargó, az egykori Jugoszlávia széthullása, a regionális háborúk és a gazdasági embargó mély és elhúzódó gazdasági hanyatlást eredményezett Szerbiában. 1999-ben a gazdaság már amúgy is válságos állapotát a NATO bombázások csak súlyosbították, további közel 50%-os csökkenését idézve elő (a GDP értéke 1999-ben 10,4 Mrd USD-re csökkent az 1998-as 18,2 Mrd USD-ről).

1999–2000 között Szerbia külkapcsolatai szinte megszűntek, változást csak a 2000. évi demokratikus fordulat hozott. A gazdaság fejlődése ekkor újraindult, a GDP 2001-ben több mint 6%-kal nőtt. A reálgazda-

sági folyamatok kedvező alakulását nagyban elősegítette a szigorú megszorító költségvetés- és az azt kiegészítő monetáris politika. A jugoszláv GDP 1999 végén még az 1990-es szint 40%-át sem érte el, amelyet kiegészített a fekete és a szürkegazdaság még a térségben is kimagasló aránya, ami a GDP legkevesebb 40%-át tette ki.

2001 tavaszán megalakult egy új, demokratikusan választott, nyugat-orientált szerb kormány, amely legfontosabb feladatának a gazdaság minél gyorsabb növekedését, illetve ezzel párhuzamosan az életszínvonal emelkedését tekintette. A tizenhét politikai pártból álló nagykoalíció célul tűzte ki, hogy Kis-Jugoszlávia (Szerbia) nemcsak politikailag, hanem gazdaságilag is a térség egyik meghatározó és regionális vezető államává váljon.

3. Magyar külgazdasági stratégia az ezredfordulón

A 2001-ben a Külügyminisztérium felügyelete mellett készült 3. külgazdasági stratégia céljai között az áruk és szolgáltatások exportjának növelésén, a közvetlen külföldi befektetések előmozdításán, a magyar tőke kivitel elősegítését is célul tűzte ki. Az első Fidesz kormány elképzelése szerint Magyarország számára a legfontosabb cél, hogy gazdasági előnyét kihasználva regionális központtá váljon a nyugat-balkáni országok számára.

Az első Orbán kormány gazdaságpolitikai elképzelései szerint Magyarország közvetítő, magas szolgáltatást nyújtó ország szerepét tölthetné be a régióban, aminek a legfontosabb pillére, hogy a multinacionális cégek Magyarországról történő terjeszkedését elősegítse információkkal, adatbázisokkal, illetve biztosítsa a Magyarországra érkezett korábbi befektetőket, hogy innen érdemes további expanziójukat elindítani.

A külgazdasági kapcsolatok diverzifikálásának óhaja már ekkor megfogalmazódott, hiszen hazánk külkereskedelmi forgalmát már akkor is több mint 70%-ban az EU tagországokkal valósította meg. Kis-Jugoszlávia és egyéb balkáni országok, illetve Magyarország érdekei ebben a vonatkozásban egybeestek. A szorosabb gazdasági összefonódás ugyanakkor csak fokozatosan és hosszabb távon lehet valóban eredményes, ezért a gazdaságdiplomáciai eszközeivel és a kereskedelem-ösztönző politikával tervezte elérni célját a magyar kormány.

4. Magyar–szerb politikai kapcsolatok alakulása

Magyarország Milošević megbuktatását irányító egyik legfontosabb európai központjává vált, ami az ún. Szegedi folyamatban öltött testet, a szerbiai ellenzéki városok és közvetve a magyar kormány között szá-

mos együttműködési forma megvalósult, amely támogatásokon és képzéseken keresztül segítette Milošević ellenzékét. Zoran Đinđić szerb miniszterelnök még 1999-ben ellenzéki vezetőként Magyarországra történő utazása alkalmával megismerkedett az akkori magyar kormány vezetőivel.

A szerb diktátor 2000. október 5-i bukását követően egy igazán nyílt, őszinte kapcsolat alakult ki Budapest és Belgrád között. 2001–2002-ben több alkalommal került sor magasszintű magyar–szerb kétoldalú tárgyalásokra, amelyeken a cél a magyar diplomácia részéről az volt, hogy a magyar cégek helyzetbe kerüljenek a szerb újjáépítésben, illetve a privatizációba minél hatékonyabban bekapcsolódjanak.

A politikai háttér a megfogalmazott gazdasági célokhoz biztosított volt, hiszen a bilaterális kapcsolatok kiegyensúlyozottaká váltak, Kasza József a VMSZ akkori elnöke a szerb kormány miniszterelnök-helyettesévé vált, több magyar nemzetiségű politikus állt az új szerb adminisztráció szolgálatába. 2001 augusztusában Szabadkán megnyílt a Magyar Főkonzulátus, majd novemberben Orbán Viktor miniszterelnök Belgrádba utazott, ahol a két kormányfő megerősítette a bilaterális együttműködés további szükségességét, amely Kis-Jugoszlávia európai integrációs támogatása mellett a gazdasági kooperációra fókuszált. Zoran Đinđić szerint: „két-három hónap alatt többet fejlődött a kétoldalú együttműködés, mint az utóbbi tíz évben.”⁸ 2002 februárjában a szerb parlament elfogadta a vajdasági autonómia kiterjesztését, amely további impulzusokat adott a kétoldalú politikai kapcsolatok további erősödéséhez, hiszen ezáltal a magyar kisebbség helyzetének javulása is várható volt.

5. Magyarország-Kis-Jugoszlávia (Szerbia) gazdasági kapcsolatainak alakulása

A kitűnő politikai kapcsolatokat mind a magyar, mind a szerb kormány gazdasági együttműködés fejlesztésére is szerette volna kiterjeszteni. Ehhez megfelelő törvényi háttérrel biztosított a 2001. november 19-én aláírt Magyar–jugoszláv Együttműködési Megállapodás és a Budapest–Belgrád Autópálya építésére vonatkozó Szándéknyilatkozat.

A 2002. július 1-én hatályba lépett Magyar–jugoszláv Szabadkereskedelmi Megállapodás, amely szintén komoly lökést adott a gazdasági kapcsolataink fejlődéséhez, hiszen a megállapodás a magyar áruk szerbiai piacra jutásának feltételeit segítette úgy, hogy versenyelőnyt teremtett hazánknak számos országgal szemben.

2001-ben a két kormány elhatározta, hogy az autópálya építés mellett közös turisztikai fejlesztésbe kezd, közös pénzügyi alapot hoz létre a kkv

szektor hitelezésére, infrastrukturális fejlesztési projektek finanszírozásáról, vámmentes zónák közös felhasználásáról.

A 2002-es magyarországi parlamenti választásokat követően a magyar–szerb politikai kapcsolatok nem romlottak, Medgyessy kormány nyitott volt az együttműködésre, amit jól bizonyít, hogy Kovács László külügyminiszter az elsők között találkozott Goran Svilanović szerb külügyminiszterrel hangsúlyozva, hogy hazánk támogatja déli szomszédunk Európa Tanácsba történő felvételét és EU integrációját. A két ország gazdasági együttműködésének lehetséges területeit helyettes államtitkári szinten egyeztették, tehát az elképzelés mindkét fél oldaláról azonos volt. A meghatározott kooperáció területei:

1. Termelési típusú együttműködés (mezőgazdaság, vegyipar);
2. Energiaipari kooperáció (gáztranzit további erősítése, olajfinomítói munkamegosztás, áramszolgáltatók közötti együttműködés);
3. Közlekedés összehangolása (autópálya építés – 2004-ig Athénig, közös vasúti infrastruktúra fejlesztés, folyami szállítás újra élesztése, Budapest–Belgrád légiösszeköttetés);
4. Magyar tőkebefektetés erősítése (2002-ben Magyarország Szerbia 4-ik legnagyobb kereskedelmi partnere,⁹ ugyanakkor a befektetői országok listáján csak a 17-ik volt);
5. Magyar kötött segélyhitel felajánlásának felhasználása a Stabilitási Paktum (SP) tagországainak, Szerbia is (SP) tag.

A kétoldalú kormányfői találkozó Zoran Đinđić szerb miniszterelnök elleni 2003. március 12-i merénylet miatt elmaradt, Szerbiában rendkívüli állapotot vezettek be, amely körülmények együttesen negatívan hatottak a magyar üzletemberek Szerbiával kapcsolatos terveire.

A nem magyar (német, olasz, osztrák) külföldi befektetők az instabil helyzet ellenére egyre nagyobb számban jelentek meg, a kiskereskedelmi forgalom éves szinten 10% feletti növekedést ért el, Szerbia gazdasága a 2003 tavaszi belpolitikai bizonytalansági helyzetet követően újra emelkedésnek indult. Néhány hónapos lemaradással hasonlóan pozitív irányba változott a helyzet a magyar–szerb relációban is, hiszen magyar–kis-jugoszláv kétoldalú kereskedelmi áruforgalom¹⁰ 1999–2003 között 161,1%-kal nőtt, 131,6 M EUR-ról 343,6 M EUR-ra, ezen belül a magyar export 162,3%-kal 107,2 M EUR-ról 281,2 M EUR-ra növekedett. A magyar import ugyanebben az időszakban 155,7%-kal bővült 24,4 M EUR-ról 62,4 M EUR-ra, igaz 2003-ban a növekedés megtorpant és 2002-hez képest egy 11,4%-os csökkenés figyelhető meg. 2003. év végére a Vajdaság területén működő magyar–szerb vegyesvállalatok száma elérte a kétszázat.

6. Szerb belpolitikai fordulat hatása a magyar–szerb kapcsolatokra

2003 márciusától Đinđić halálát követően a Demokrata Párt támogatottsága folyamatosan csökkent, az általa vezetett 17 pártból álló DOS¹¹ koalíciós kormány megbukott, amelynek eredményeként a 2003. december 28-i parlamenti választásokat követően egy nacionalistább, euroszkeptikus Szerb Demokrata Párt (DSS) által irányított kormány alakult. Bár az új szerb kormány hivatalosan az EU integráció folytatását és a külföldi beruházások támogatását emelte ki prioritásai közül, a Koštunica vezette kormány retorikája egyáltalán nem kedvezett a kétoldalú kapcsolatok gyors fejlődésének. Természetesen ennek számos Szerbiát ért külső és belső oka is volt.

A magyar kormány, a Külügyminisztérium és a gazdaságdiplomáciáért/külkereskedelemért felelős ITDH¹² az új szerb kormánnyal történő együttműködést is szorgalmazta, amit bizonyít, hogy 2004 március 17-én, a Koštunica kormány megalakulását követően első külföldiként Magyar–szerb montenegrói Gazdasági Fórumot, Gazdasági Tanácskozást szervezett Belgrádban azzal a céllal, hogy a magyar befektetni szándékozó cégek, vállalatok hiteles képet kaphassanak a szerb kormány gazdaságpolitikai céljairól, monetáris és fiskális politikájáról, illetve a privatizáció menetéről.¹³

Az esemény jelentőségét az aznapi Koszovóban történt szerb ellenes albán incidensek beárnyékolták, amelyben 11 szerb nemzetiségű polgár halt meg, és 4000 szerb vált hajléktalanná és 1000-nél is több szerbek által lakott épületet gyújtottak fel Koszovó különböző helyszínein.

Ez az incidens volt az elindítója annak a szélsőségesen nacionalista, minden nem szerb nemzetiségű ellen jelentkező verbális és sok esetben fizikai atrocitásokba torkoló folyamatnak, amelynek egyik elszenvedője éppen a Vajdaságban élő magyarok voltak. A 2004–2005-ben számtalan alkalommal kerültek verekedések áldozatává magyar fiatalok.

Az ezzel kapcsolatos aggodalmát a magyar Külügyminisztérium és a magyar kormány számtalan alkalommal hangot is adott, sőt EU tagként elérte, hogy az Európai Parlament határozati javaslatot fogadtak el a vajdasági atrocitásokra vonatkozóan.

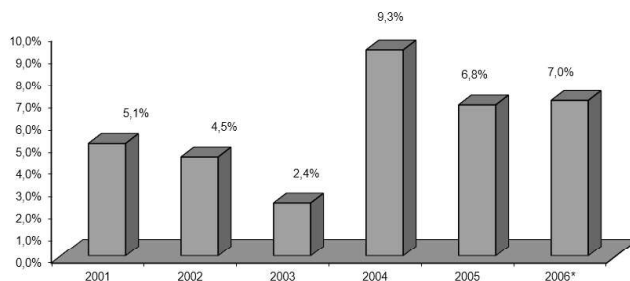
A korábbi politikusi elképzelések a kétoldalú nagyívű gazdasági kooperációt illetően nem valósult meg, de a külső zavaró körülmények ellenére a magyar export folyamatosan emelkedett, köszönhetően a számtalan kétoldalú gazdasági eseménynek, az új nagyobb kapacitású modern határátkelőhelyek és az M5-ös autópálya átadásának. 2008-ra a magyar export értéke 2000-hez képest közel tízszeresére emelkedik, 107,2 M EUR-ról 1,0017 Mrd-ra emelkedik, a Szerbiában működő vegyesvállalatok száma ekkorra elérte a 400-at, amelyek többsége továbbra is a Vajdaságban működött. Megjelentek az első zöldmezős beruházások (szintén kereskedelmi jellegűek – raktárak, autóalkatrész boltok), illetve a MOL első üzemanyagtöltő állomásai.

Komolyabb befektetői sikerek 2007-ben realizálódtak, amikor az OTP 2007-ben három kisebb bankot vásárolt Szerbiában, (Kulska banka, Niška banka, Zepter banka) és így megkezdte munkáját a szerbiai OTP Bank; illetve Betonút megvásárolta a Valjevoput szerb állami építőipari vállalatot.

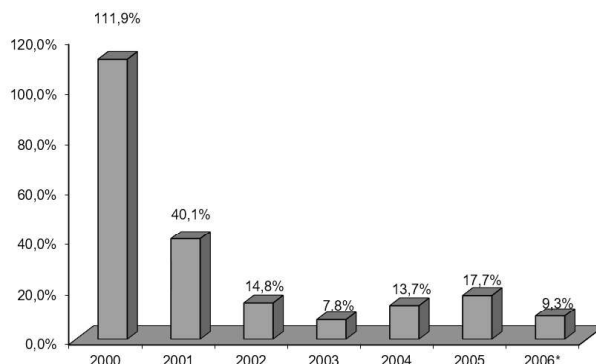
Az időközben számtalan belpolitikai válsággal küszködő Szerbiára¹⁴ is pozitívan hat a világgazdasági tendencia, az ideérkező nemzetközi multinacionális vállalatoknak, a mezőgazdaság kitűnő eredményeinek és az export emelkedésének köszönhetően gyors gazdasági növekedés válsul meg. Az FDI értéke 6 év alatt 50 M EUR-ról 4 Mrd EUR-ra növekszik, az ország hitelbesorolása B+ után BB- pozitív kilátások kategóriába kerül,¹⁵ a komoly költségvetési problémák után a költségvetés 2005-ben és 2006-ban már pozitív szaldós.

Szerbiával ekkorra kiépül/újjaépül a szerződéses viszony a gazdaság élet minden valamennyi lényeges területén (kereskedelem, befektetések, pénzügyi kapcsolatok, élelmiszeripar, közlekedés).¹⁶ Hazánk és Szerbia között a gazdaság minden területét felölelő együttműködési szerződést a Magyar–szerb montenegrói Gazdasági Együttműködési Megállapodást 2005-ben¹⁷ írtuk alá, amelynek köszönhetően működik azóta is a két ország közötti Gazdasági Vegyes Bizottság (GVB).¹⁸

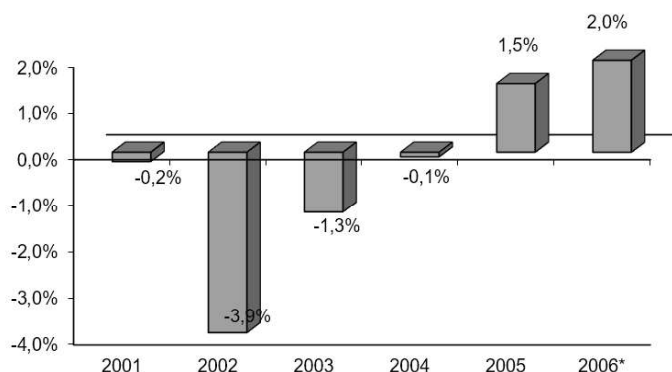
1. ábra: Szerbia GDP növekedési rátája

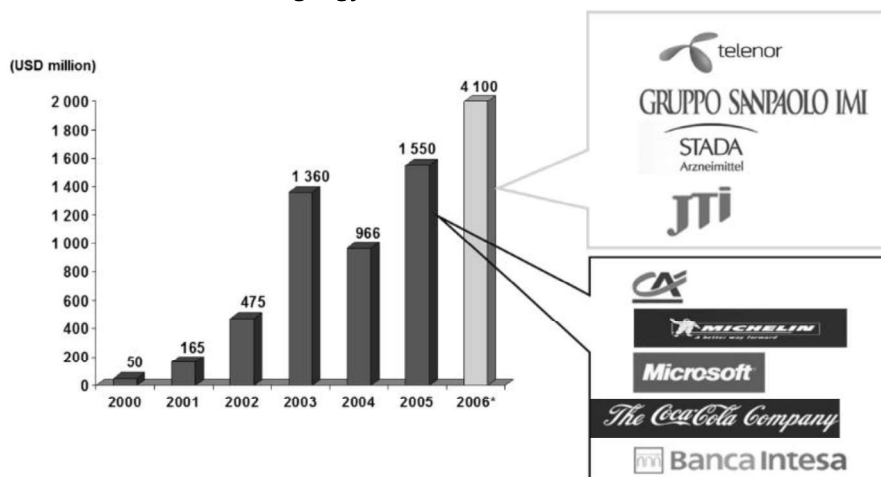
2. ábra. Éves inflációs ráta

3. ábra. Költségvetési egyenleg (GDP %-ban)

4. ábra. OECD: a legnagyobb zöldmezős beruházások Szerbiában

7. Világgazdasági válság hatása a kétoldalú kapcsolatokra

A gazdasági visszaesés, a világgazdasági recesszió nemcsak hazánkat, hanem Szerbiát is komolyan érintette, 2009-ben a GDP 3,1%-kal csökkent, amit egy 7 éves recessziós időszak követett. Szerbia 2016-ra érte el a 2008-as GDP szintet, szerény, de folyamatos emelkedés azonban csak 2015. év végén kezdődött el.¹⁹ A magyarországi gazdasági helyzetet a 2009. évi súlyos 6,3%-os GDP csökkenést követően szintén sokáig recesszió jellemezte, folyamatos növekedés nálunk 2013-tól indult el.

A kétoldalú kereskedelmi áruforgalom ezt a tendenciát kitűnően tükrözi. 2009-ben a teljes külkereskedelem értéke az előző évi 1,2456 Mrd EUR-ról, 902,8 M EUR-ra csökkent (27,5%-os csökkenés) a kivitelünk-nél ez a csökkenés még drámaibb (32,9%). A válság előtti külker forga-

lom csak 2011-re emelkedik a válság előtti szintre, majd ezt követően azóta is folyamatosan emelkedik.

A 2009–2013-as időszak kétoldalú gazdasági kapcsolatait a recesszió, majd a szerény növekedés jellemezte. 2009–2013 között az ún. magyar zászlóshajók (MOL, OTP, Richter) ugyan folyamatosan bővítik értékesítésüket, de komolyabb emelkedést, piaci részesedés növekedést nem tudnak elérni.

Közös infrastruktúrafejlesztési projektek az új határátkelő fejlesztéseken kívül nem valósult meg, komoly privatizációs sikert sem könyvelhetett el magyar vállalat, ugyanakkor megjelennek a magyar közepes méretű vállalatok, mint pl. Masterplast Kft., Kész Kft.

A magyar–szerb GVB munkája kiegyensúlyozott, különösebb sikert és eredményt azonban nem könyvelhet el.

8. Politikai megbékélési folyamat hatása a gazdasági együttműködésünkre napjainkig

A ma már napi politikában oly természetesnek tűnő magyar–szerb együttműködéshez szükséges bizalmi viszony nem jöhetett volna létre, ha nem bontakozik ki az ún. történelmi megbékélési folyamat, amelyben a 2013. év hozta el az áttörést a két ország viszonyában. A szerb törvényhozás 2013 júniusában fogadta el a vajdasági magyarok elleni 1944–1945-ös megtorlásokat elítélő nyilatkozatot.

Áder János belgrádi parlamenti beszédében bocsánatot kért azokért a bűnökért, amelyeket a második világháború során magyarok követtek el ártatlan szerbek ellen. A két köztársasági elnök 2013. június 26-án közös főhajtása a II. világháború során ártatlanul kivégzett magyar és szerb áldozatok csúrogi emlékművei előtt, majd 2014 őszén a szerb kormány hatályon kívül helyezte a Csúrog, Zsabya és Mozsor magyar lakosságát kollektív bűnösséggel megbélyegző 1945-ös határozatokat.

Biztosan állítható, hogy a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) nélkül ez a megbékélési folyamat nem valósulhatott volna meg. A VMSZ által delegált szerb kormány államtitkárai is nagyban hozzájárulnak a bilaterális kapcsolatok fejlesztéséhez (mezőgazdaság, infrastruktúra, közlekedés, egészségügy).

A történelmi megbékélést követően a két kormányzat mindent megtett a kapcsolatok további erősítésének érdekében, aminek köszönhetően 2014–2018 között négy alkalommal is sor került Magyar–szerb Kormányzati Csúcs-találkozóra. Ezen eseményeken számtalan kétoldalú gazdasági kapcsolatok fejlesztését szolgáló szerződés aláírására sor került (gazdasági és technikai, kincstárak közötti, mezőgazdasági feldolgozóipari, fogyasztóvédelmi stb.).

A kiváló kétoldalú kapcsolatoknak köszönhetően (szerb kormány engedélyével és támogatásával) megvalósulhatott a vajdasági magyarok szülőföldön

maradását támogató Vajdasági Gazdaságfejlesztési Program,²⁰ annak egy jelentős része már megkezdődött, illetve számos projekt végrehajtása már le is zárult. Hasonló támogatási forma a Szerbiában élő magyarok számára néhány évvel ezelőtt még politikai okokból elképzelhetetlen lett volna. Magyarország Kormánya 2014-től kezdődően a külhoni nemzetrészek megmaradását szolgáló gazdaságfejlesztési célok megvalósítására fekteti a hangsúlyt a Kárpát-medencében. E célok megvalósítására indította el 2016-ban elsőként a Vajdasági Gazdaságfejlesztési Programot, amelyet követették a többi külhoni magyar reláció vonatkozásában meghirdetett programok.

A magyar Kormány döntésének értelmében Magyarország a 2016–2018 közötti időszakban, a szerb kormány egyetértésével, 30 milliárd forint vissza nem térítendő támogatást és 30 milliárd forint kedvezményes hitelt biztosít a vajdasági gazdaságfejlesztési program végrehajtására. A legfőbb támogatott gazdasági területek: mezőgazdaság, turizmus, távközlés, ipar, szolgáltatás.

A vajdasági program jelenleg Magyarország legnagyobb határon túli gazdaságfejlesztési programja, amely úttörő a hasonló külhoni gazdaságfejlesztési programok megvalósítása terén. A program lebonyolításáért a magyar kormányzat részéről a Külgazdasági és Külügyminisztérium felel, a helyszíni megvalósításért pedig a program lebonyolítására létrehozott Prosperitati Alapítvány. Eddig összesen elnyert támogatás: 26,4 milliárd forint, amiből 57 milliárd forint összértékű fejlesztés valósul meg Vajdaság területén.

Magyarország jelenlegi legnagyobb nemzetközi infrastruktúrafejlesztését Szerbiával valósítja meg a Budapest–Belgrád vasútvonal megépítésén keresztül. A projekt célja, hogy a Theszaloniki kikötőjéből a kínai áruk minél gyorsabban Magyarországra jussanak, de egyúttal nem titkolt célja az is, hogy a magyar és szerb főváros közötti gyorsvasút tovább erősítse a politikai és gazdasági kapcsolatokat, annak ellenére, hogy a projekt pontos megtérülési ideje nem ismert. Feltehetően az idei év végére sikerül a magyar oldalon kiválasztani a kivitelező vállalatot és várhatóan jövő év elején megkezdődik a kivitelezés.

Hasonlóan komoly kormányzati gazdasági szándékot jelez az a tény is, hogy a szerb fővárosban nyitott képviseletet az EXIMBANK, amely Ljubljánától-Athénig, Közép-Kelet-Európában regionálisan innen irányítja a befektetni vagy értékesíteni szándékozó magyar vállalatok és cégek finanszírozását.²¹

A két ország viszonylatában először valósult olyan zöldmezős beruházás, amelyhez a szerb kormány komoly kormányzati támogatást is biztosított. A beruházások a Vajdaság magyar lakta területein valósultak meg a vegyiparban és az autóiparban. Az energetikai együttműködés nemcsak a MOL üzemanyag kis-, és nagykereskedelmén keresztül, illet-

ve az orosz földgáz tranzitálásán keresztül, hanem az MVM Partner Zrt. helyi leányvállalatán keresztül is megkezdődött. A Társaság és a szerb állami energiavállalatok között rendszeresen zajlanak üzleti tranzakciók, így az MVM Partner résztvevője a szerb EPS²² közbeszerzési- és egyéb tendereinek, továbbá a szerb rendszerirányító, az EMS által szervezett határkapacitás-aukcióknak is. Az MVMP a tavalyi évben alakult szerb energiatőzsde (SEEPEX) teljes jogú tagjaként 2016. júliusban kezdte meg a szervezett piacon való kereskedést. A MET 2016-ban kezdte meg a gáz nagykereskedelmi tevékenységét Szerbiában.

A Magyar–szerb Turisztikai Munkacsoport 2017. április 24-én megvalósult ülésének megfelelően a Távol-Keletről, elsősorban Kínából érkező turisták számára turisztikai csomagok kerültek kialakításra. A magya–szerb turisztikai ajánlatok jó lehetőséget teremtenek arra, hogy a schengeni vízummal már rendelkező kínai állampolgárok nagyobb arányban látogassanak el Szerbiából Magyarországra és fordítva.

2017-ben a magyar–szerb relációban feltehetően mégis a legnagyobb eredmény, hogy az OTP Bank a Szerb Nemzeti Bank engedélyével 125 M EUR-ért megvásárolta a National Bank of Greece tulajdonában álló Vojvodanska Bankát és a hozzá tartozó NBG Leasing céget, ezzel piaci részesedése 5,7%-ra emelkedett és az ország hetedik legnagyobb bankjává vált. A magyar pénzügyi sikeres akvizíciója biztosan pozitív hatást fog gyakorolni a magyar üzleti elképzelésekre déli szomszédunk vonatkozásában.

A kétoldalú kapcsolatok fejlődését jól példázza a kétoldalú kereskedelmi áruforgalom folyamatos bővülése. 2017-ben a kétoldalú kereskedelmi forgalom 29,5%-kal nőtt az előző évhez képest, értéke megközelítette a 2,5 milliárd eurót (2,4799). A Szerbiába irányuló magyar export 24%-kal, a Szerbiából érkező import pedig 40,6%-kal nőtt. Az elmúlt 3 évben a teljes áruforgalom 37,7%-kal bővült, míg Milošević bukását követő 2001-es első évhez viszonyítva a növekedés 786%-os, azaz közel kilencszeresére emelkedett, 279,7 M EUR-ról 2,479 Mrd EUR-ra.

1. táblázat. A külkereskedelmi forgalom alakulása, 2015–2017 (millió euró)

Időszak	Import	Export	Áruforgalom	Külkereskedelmi egyenleg
2015	538,1	1263,1	1801,2	724,9
2016	626,1	1289,0	1915,1	662,9
Változás 2016/2015	16,3%	2,1%	6,3%	–8,5%
2016	626,1	1289,0	1915,1	662,9
2017	880,6	1599,3	2479,9	718,7
Változás 2017/2016	40,6%	24%	29,5%	8,4%

Forrás: KSH

9. Összegzés

A magyar–szerb gazdasági kapcsolatok jelenlegi sikereihez elengedhetetlen volt egy lassú politikai közeledést követő történelmi megbékélés, amely nemcsak a magyar gazdasági érdekek jobb érvényesüléséhez, hanem a Szerbiában élő magyarság szülőföldön történő boldogulásához is hozzájárult.

A ma már a két ország között létező és érezhető politikai bizalomnak köszönhetően számos energiaügyi, külkereskedelmi, infrastrukturális, mezőgazdasági elképzelés valósul(t) meg kormányzati támogatással, de ezzel párhuzamosan a magánszféra is sokkal aktívabbá vált.

A sikerekhez azonban előfeltétel volt, hogy hazánk Szerbiával a szerződéses viszonyát újraépítette a gazdaság minden területén, illetve a magyar üzletemberek „helyzetbe kerüléséhez” a magyar kormány minden támogatást biztosított. Szerbia politikai berendezkedése, autokrata irányítása, illetve a szerb lakosság gondoskodó állam iránti bizalomba vetett, máig létező elvárása miatt, hazánkunk elengedhetetlen külgazdasági „kelléke”, hogy maradjon az évente ülésező Gazdasági Vegyes Bizottság, illetve az ezt kiegészítő koordináló külgazdasági kapcsolat fenntartása.

Abban az esetben, ha megvalósulnak a tervezett nagy beruházásokat igénylő infrastruktúrafejlesztések és a kétoldalú kereskedelmi áruforgalom a jelenlegi ütemben bővül, szinte biztosra vehető, hogy újabb magyar beruházások valósulnak meg Szerbiában, ami együttesen biztosíthatja hosszú távon is a kétoldalú gazdasági kapcsolatok további fejlődését.

JEGYZETEK/NOTES

1. Magyarországon 1990 március 25-én volt az első, majd április 8-án a második forduló, Szlovéniában 1990. április 8-án, míg Horvátországban április 27-én, majd a második forduló május 6-án, Szerbiában 1990. december 9-én és 23-án.
2. Hrvatska Demokratska Zajednica (Horvát Demokratikus Közösség).
3. Socialistička partije Srbije.
4. Szilágyi Imre: A magyar külpolitika és a délszláv térség 1990 után – Külügyi Szemle 2004/1–2. szám.
5. Ugyanabban a hónapban 1990 júniusában látogatott Belgrádba Jeszenszky Géza külügyminiszter, illetve Aleksandar Prlja külügyminiszter Budapestre.
6. A Technika Külkereskedelmi Vállalat 10 ezer Kalasnyikov géppisztolyt, illetve 1,8 millió darab löszert adott el a zágrábi központú Astra vállalatnak, amely a svájci Freeburn Ltd-n keresztül realizálta a vásárlást, a Magyar

Vámhatóság kimutatásában pedig Rakéta porszívóként könyvelte el az eladott fegyverszállítmányt.

7. Gulyás László: Regionalizáció, regionalizmus és a nemzeti kérdés a titói Jugoszláviában. *Tér és Társadalom* 2009/2. szám. 155-169. old.
8. Orbán Viktor és Zoran Đinđić 2001. november 19-i sajtótájékoztatója
9. A KSH adatai szerint Magyarország-Kis-Jugoszlávia közötti kétoldalú kereskedelmi áruforgalom értéke 2002-ben 307,7 M EUR volt
10. Önálló magyar-szerb forgalmi adat nem ismert
11. Demokratska Opozicija Srbije (Demokratikus Szerb Ellenzék), amely 2000. január 10-én alakult 19 ellenzéki párt szövetségeként Slobodan Milošević megbuktatásnak céljával, amelyből a Srpski Pokret Obnove (Szerb Megújódási Mozgalom) 2000 nyarán, míg a Demokratska Stranka Srbije (Szerb Demokrata Párt) 2001 augusztusában kivált.
12. Investment and Trade Development Hungary – Magyar Kereskedelemfejlesztési és Befektetésösztönzési Ügynökség 1993–2010.
13. A fórumon előadóként részt vett Miroljub Labus miniszterelnök-helyettes, Mladen Dinkić szerb pénzügyminiszter, Radovan Jelasić, a Szerb Nemzeti Bank elnöke és Mirko Cvetković, a Szerb Privatizációs Ügynökség igazgatója, későbbi miniszterelnök.
14. 2007. január 21-én újabb előrehozott parlamenti választásokat tartottak, majd miután Koszovó kinyilvánította függetlenségét, a kialakult helyzet újabb rendkívüli választást generált, amelyet 2008. május 11-én tartottak meg.
15. Fitch Ratings Szerbiát BB- pozitív kilátású ország kategóriába 2006. februárjába sorolja át.
16. GKM Balkán Stratégia 2007.
17. 2005. május 26-án került aláírásra és 2005. november 21-én lépett hatályba.
18. Az első GVB ülésre Belgrádban 2006. május 9-én került sor, legutóbb 2017. október 16–17-én Szabadkán került megrendezésre.
19. Nedeljnik c. szerb hetilap; 2018. március 15.
20. A Kormány döntésének értelmében Magyarország a 2016–2018 közötti időszakban, a szerb kormány egyetértésével, 30 milliárd forint vissza nem térítendő támogatást és 30 milliárd forint kedvezményes hitelt biztosít a vajdasági gazdaságfejlesztési program végrehajtására; <http://www.prosperitati.rs/gazdasagfejlesztesi-strategia-es-akcioterv>
21. 2016. április 16-án került átadásra az első beruházási ütem, az összesen 8,4 millió eurós beruházásból megvalósult üvegszövet gyár Szabadkán, amelyhez a szerb kormány 2 millió euró beruházási támogatást biztosított. 2016. szeptember 23-án került átadásra Zentán a Tisza Automotive kábelgyártó üzem, melyhez a szerb kormány is hozzájárult.
22. Elektroprivreda Srbije (Szerb Elektromos Művek).

FELHASZNÁLT IRODALOM/REFERENCES

- Antalóczy Katalin–Sass Magdolna (2000): Zöldmezős működőtőke-befektetések Magyarországon. *Külgazdaság* 11. szám.
- Dr Dankó László (2009): Nemzetközi Kereskedelem, ProMarketing Egyesület, Miskolc, 203–207. old.
- Diczházi Bertalan–Vígh István (1999): Hazai vállalati szektorok terjeszkedésének lehetőségei, javaslat a közép-vállalatok működőtőke kivitelét elősegítő kormányzati programra. INVESTA Pénzügyi- és Befektető Kft., május.
- Gulyás László (2009): Regionalizáció, regionalizmus és a nemzeti kérdés a titói Jugoszláviában. *Tér és Társadalom* 2009/2. szám. 155–169. old.
- Huszka Beáta–Bakó Tamás (2007): Észak-Vajdaság Magyar Többségű Községeinek Gazdasága, Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Budapest 7–13. old.
- Lukács B. György (2000–2012). *Limes* 2012. 3. szám: Konzervativizmus a Milošević utáni Szerbiában.
- Juhász József (1999): Volt egyszer egy Jugoszlávia. Aula Kiadó, Budapest, 190–216. old.
- Kozma Ferenc (1996): *Külgazdasági Stratégia*. Budapest, 193–202 old.
- Major Nándor (2006): Szerbia Milošević után I. Fórum Kiadó, Újvidék
- Törzsök Éva (1993): Barterügylet – Üzlet pénz nélkül? *Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó*, Budapest 92–98. old.
- Szilágyi Imre (2004): A magyar külpolitika és a délszláv térség 1990 után, *Külügyi Szemle* 2004. 1. 4–23. old.
- Szilágyi Imre (2011): Magyarország és Szerbia viszonya a rendszerváltás óta, *Külügyi Szemle*, 2011. 4. 80–91. old.
- Dr. Szűcs R. Gábor (2009): Egy csipetnyi gazdaságtörténet: A Magyar Jugoszláv gazdasági kapcsolatok a klíringtól a konvertibilitásig – EU Working papers 1/2009 83–94. old.
- Vladimir Goati (2001): Izbori u SRJ od 1990 do 1998. CeSID, Beograd 24–31. old.; 243–249. old.
- Závoczky Péter (2007): *Balkán Stratégia*, Gazdasági és Közlekedési Minisztérium.
- Magyar külpolitikai évkönyv 1990. Külügyminisztérium, Budapest.
- Magyar Külpolitikai évkönyv 1991. Külügyminisztérium, Budapest.
3. *Külgazdasági Stratégia*, 2001. Külügyminisztérium, Budapest.
4. *Külgazdasági Stratégia*, 2008. Külügyminisztérium, Budapest.
- The Western Balkans in transitions, European Economy, European Commission Directorate General for Economic and Financial Affairs, Occasional Papers, January (2004).